

MEKTIGE 100 år
MUSIKK
OPPLEVELSER

Klaver i særklasse

OLAVSHALLEN, TORSDAG 27. AUGUST KL. 19.30

Dirigent: Eivind Aadland

Solist: Håvard Gimse, klaver

Verker av Glinka, Grieg og Tsjaikovskij

TSOs styreleder Kari Werner Øfsti ønsker velkommen til en ny sesong!

Klaver i særklasse

Mikhail Glinka **Ruslan og Ludmila, ouv.**

(1804-1857)

Edvard Grieg **Klaverkonsert, a-moll, op 16**

(1843-1907)

Allegro molto moderato

Adagio -

Allegro moderato molto e marcato

Peter Tsjajkovskij

(1840-1893)

Symfoni nr. 5, e-moll, op 64

Andante. Allegro con anima

Andante cantabile

Valse: Allegro moderato

Finale: Andante maestoso

Pause

Eivind Aadland

er inne i sin syvende og siste sesong som sjefdirigert og kunstnerisk leder for TSO. Han har ledet orkestret i en viktig periode med store kunstneriske utfordringer og utviklingen av ny orkestermodell sammen med Trondheims-solistene. Eivind Aadland er blant Nordens fremste dirigenter som også har store fremganger i utlandet. Han er etterspurt innenfor både kjernerepertoar og samtidsmusikk, og har en tydelig profil innenfor norsk og nordisk musikk. Aadland gjester jevnlig de fremste nordiske orkestrene som Oslofilharmonien, Göteborgs Symfoniker og radiosymfoniorkestrene i Stockholm og Helsingfors. Han har holdt konserter med orkestre i Tyskland, Holland, Belgia, Frankrike, England, Skottland og Australia Aadland er gjeninvitert av det prestisjetunge Radiosymfoniorkesteret i Köln for å åpne sesongen 2009/10 med Mahlers *fjerde symfoni*. Fremtidige engasjement inkluderer store orkestre som Berlin Radiosymfoniorkester i Berlin-filharmonikernes eget konserthus og Rotterdamfilharmonien. I februar i år ledet han en suksessrik turné med Oslofilharmonien. Etter konserten i Stockholm skrev Svenska Dagbladets anmelder "Den konstnærliga ledaren för Trondheim Symfoniorkester, Eivind Aadland, är en sällsynt gedigen musiker, vars dygder tycks sprungna ur vad man trodde en förgången värld". Blant hans

mange innspillinger har norske komponister en bred plass.

Håvard Gimse

Han er blant våre mest etterspurte pianister. Gimse er utdannet ved Norges Musikkhøgskole, Mozarteum i Salzburg og Musikkhøgskolen i Berlin. 14 år gammel debuterte han med Trondheim Symfoniorkester. Hvert år siden 1986 har han opptrådt ved Festspillene i Bergen og ved kammermusikkfestivaler hjemme og i utlandet. Blant de mange priser han har vunnet er Prinsesse Astrids musikkpris i 1985, debutantprisen i 1986, Steinwayprisen i Berlin i 1995 og Griegprisen i 1996. I november 2004 ble han tildelt Sibeliusprisen. Han har gjort en rekke plateinnspillinger, og det er særlig norsk musikk som står hans hjerte nær. Blant hans faste samarbeidspartnere er Truls Mørk og Arve Tellefsen. Gimse er førsteamanuensis ved Norges Musikkhøgskole og sitter i kunstnerisk råd for Oslo Kammermusikkfestival.

Glinka

Hans store triumf ble operaen *Livet for tsaren* fra 1836, som innledet en ny epoke i den russiske musikken. "Han var frøet som ble til det store treet", som Tsjajkovskij uttrykte det. Suksessen med denne operaen gjorde det mulig for komponisten å slutte i sin still-

ing som tjenestemann i St. Petersburg, for i en lengre periode å bosette seg i Italia for å bedre sin helse. Kontakten med bel canto-operaens grunnleggere Bellini og Donizetti, men også med Mendelssohn i Berlin, utvidet hans musikalske horisont.

På denne tiden hersket det i hjemlandet en strid mellom slavofile og vestlig orienterte også på musikkens område. De slavofile ville vende tilbake til sine russiske røtter, og dikteren Alexander Pusjkin var deres ideal. Mikhail Glinka følte seg hjemme i den erkerussiske kretsen rundt dikteren. I årene 1837-42 arbeidet Glinka på eventyr-operaen *Ruslan og Ludmila* som bygger på en fortelling av nettopp Pusjkin. Operaen hadde sin premiere på Det keiserlige teater i St. Petersburg, og ble en milepæl i russisk musikk-teaters utvikling, men i ettertid er det bare den fengende ouverturen som har funnet sin faste plass på orkestrenes repertoar. Det er et ildfullt stykke med sine *bravura* strykerpartier og en virkningsfull kontrast mellom et løsslupent, enkelt tema og en melodios sidesats. Mot slutten høres heltoneganger som beskriver den onde dvergen Tsjernomor, som røver bort fyrstedatteren Ludmila midt under bryllupet med ridderen Ruslan. Ruslan lykkes etter atskillige omveier og eventyr både i Finlands øde skoger, i de kaukasiske fjellene og på de persiske stepper, å finne Tsjernomors slott og befri sin brud. Denne trotske og fantastiske operaen innledet en tradisjon med å blande inn orientalske elementer i russisk musikk for å skape en eventyraktige atmosfære, som Rimskij-Korsakov og andre skulle utvikle videre.

Grieg

Sommeren 1868 tilbrakte Grieg med sin lille familie i Søllerød på Sjælland hvor han komponerte sitt første skritt mot internasjonal berømmelse, *Klaverkonserten* i a-moll. Den

ble fremført første gang i Casinos store sal i København 3. april 1869 i nærvær av hele den danske musikkelite med dronning Louise i spissen, og den verdensberømte russiske klavervirtuosen Anton Rubinstein, som var på turné og som stilte sitt eget medbrakte flygel til disposisjon for den norske solisten Edmund Neupert. Han hadde kommet med klavertekniske råd og konstruktiv kritikk etter hvert som verket fikk sin form, og konserten er naturlig nok tilegnet ham. Og suksess ble det. Grieg selv var i Kristiania og fikk ikke oppleve triumfen. I dette verket, som nærmest er blitt å regne som et norsk musikalsk klenodium, lyktes Grieg i det store format å kombinere klassiske formprinsipper med en personlig og nasjonal melodifølelse. Verket er virkelig egnet til å frem-

Håvard Gimse

kalle bilder fra det friske norske høyfjellet. Inntrykk fra Schumanns klaverkonsert i samme toneart finnes i rikt monn. Den hadde gjort uslettelig inntrykk på Grieg da han hørte Clara Schumann spille den i Leipzig i 1858. Men det er Griegs fantastiske evne til

å skape egne melodier med en særegen norsk fargetone som gjør alt så uttrykksfullt. Lytt til konsertens tre første toner. Dette lille motivet som går igjennom hele verket er ikke "klassisk" i sin natur, men er en melodisk vending fra norsk folkemusikk som signaliserer Griegs originalitet helt fra start. Konserten er en utadvendt, ungdoms musikk, og vi er hele tiden underholdt av det en musikkforsker har kalt klaverkonsertens "gutteaktige fremfusenhet". Etter en dramatisk innledning utlegges stemningene mellom et ekspansivt dynamisk hovedtema og et lyrisk-elegant sidetema, som i sedvanlig sonateform behandles i gjennomføringsdelen og forsones i reipren. Satsen slutter i kadensens virtuose fyrverkeri. Den blir ikke overlatt til solistens improvisatoriske evner, som praksisen var, men er komponert av

Grieg selv. Andre sats er et vakkert stykke naturpoesi, som "en impresjon av solflimrende luft over grønne seterbakker". Tredje sats følger rett på uten pause. Her flagger Grieg i særdeleshet sitt uortodokse, norske tonespråk. Det innledende motivet er ikke bare en hissig variant av hovedtemaet fra første sats, men rytmikken kommer fra en halling, og i klaverstemmen imiterer han en hardangerfele. Det norske tonefallet er ikke mindre tydelig i det vakre sidetemaet. Det er ikke til å komme fra at klaverkonserten er en av de mest elskede konserter overhode og det mest kjente stykke klassisk musikk fra Skandinavia.

Tsjajkovskij

var opptatt av skjebnen. For ham var den en "uovervinnelig makt som med sjalusi passer på at lykke og harmoni ikke tar overhånd, ... en makt som henger som et Damoklessverd over våre hoder og forgifter vår sjeler". Og dramatikken er i høy grad til stede i denne "selvbiografiske" symfonien. Her tar den såre melankolien et godt tak i oss. Symfonien beveger seg bare én vei, innover. Den femte står som et monument med sine nydelige melodilinj, farger, følelser og drama. Her er det ballettmusikk, vakre blåsersoli og et oppdrevet valsetema. Likevel er vi nær intill de mørkeste kildene i komponistens sjel.

Tsjajkovskijs temperament svingte ofte mellom sterk lidenskap og dyp melankoli, og med femte symfonien var han mer usikker enn noensinne. Når man lytter til skjønnheten og frodigheten i denne symfonien, er det vanskelig å forstå hans utilfredshet. Etter hvert som den gjorde lykke, skulle også komponisten se med mildere øyne på den. For dette velbalanserte og smidige verket med skjebnemotivet som dukker opp i alle satsene i skiftende klanglig belysning, er tross alt et sant mesterverk og en gripende personlig bekjennelse.

Høsten 1887 var Tsjajkovskij på sin første store utenlandsturné som dirigent. Hans berømmelse var på sitt høyeste. Elleve år var gått siden den fjerde symfonien, og Tsjajkovskij var bekymret: "Ingen ideer, ingen trang. Likevel forsøker jeg å samle materiale

til en symfoni", betror han sin bror Modest. Noen dager senere skriver han til sin velgjører fru von Meck: "Jeg tvinger meg selv til å arbeide hver dag. Og jeg har noen tanker... Med litt beværet skal jeg nok presse en symfoni ut av min fordammede hjerne".

Den femte har ikke noe egentlig program, men komponisten har i sin skissebok fra arbeidet med symfonien notert: "Introduksjon: fullstendig resignasjon overfor Skjebnen... Allegro: tvil, klager og anklager, nærmer meg igjen xxx. Andre sats: Skal jeg igjen kaste meg i skjebnens armer, eller kanskje i troens? Et vidunderlig program hvis jeg bare kunne fullføre det!". Hva "xxx" betyr vet vi ikke; noen tror det henspiller på hans homofili, andre at det handler om en faktisk person.

Det første utkastet til femte symfonien lå ferdig 22. juni 1888. I det videre arbeidet overvant Tsjajkovskij følelsen av at inspirasjonskilder var gått tørre. Han skrev ut symfonien i rasende fart og avsluttet arbeidet den 26. august. Fra hans penn strømmet andre satsens melodiose sjarm og tredje satsens grasiøse og elegiske vals. Og oppe i symfoniens mange originale og treffende anslag bryter følelsene frem: den gripende klarinetten i første sats med sitt "skjebnetema"; hornsoloen i den andre, tredje satsens berømt vals og det beherskede fanfaretemaet i finalen som vokser til enorme proporsjoner og vrenses til siste blodsdråpe. For noe mer selvopptatt og følsomt enn denne femte symfonien finnes knapt i orkesterlitteraturen. Men denne fullstendige selvutleveringen er også dens styrke. Vi får følelsen av at vi ikke klarer å unnsnippe vår skjebne. Tsjajkovskijs fremste talent var hans melodiske gave, og denne uttrykkes tydeligere her enn i noen annen av hans symfonier. Vi får et blødende hjerte, med tårer, overflod og varme. Tsjajkovskij sublimerer sitt stormfulle sjeleliv i musikken. Symfonien ble uroppført i St. Petersburg 5. november 1888 under komponistens batong. Siden har den holdt seg på repertoaret som en av de mest populære symfonier noensinne.

Thomas Ramstad